Milan M. Horák

INICIACE

Mystika pro samouky

Praktická duchovní cvičení

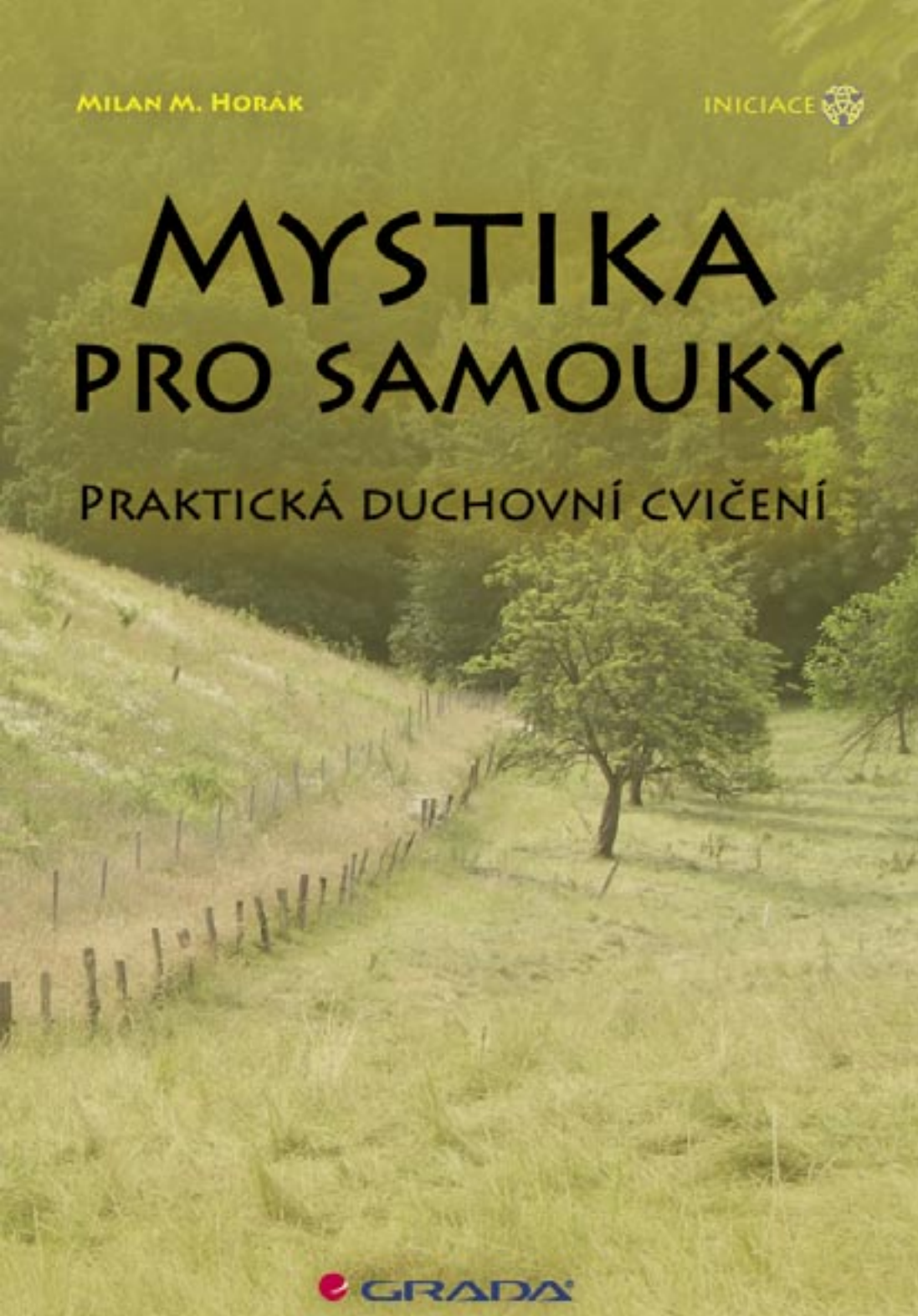

GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umisťování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

GRADA®

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Mystika pro samouky
Praktická duchovní cvičení

Milan M. Horák

Vydala Grada Publishing, a. s.
U Průhonu 22, Praha 7
jako svou 4809. publikaci

Odpovědná redaktorka Zuzana Sítařová
Odborný redaktor Jan Sušer
Sazba Filip Říha
Návrh a grafická úprava obálky Radek Krédl
Počet stran 80
První vydání, Praha 2010

© Grada Publishing, a. s., 2010
Cover photo © Milan M. Horák

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

ISBN 978-80-247-3159-9 (tištěná verze)
ISBN 978-80-247-6507-5 (elektronická verze ve formátu PDF)
© Grada Publishing, a.s. 2011

OBSAH

Cesta nevyslovitelnosti 7

Setkávání 11
Hledání protějšku 13
Bůh v náhodách 15
Život v rozhovoru 17
Prameny modlitby 18
Proměna vztahu 21

Hranice šílenství 23
Šestero vnitřního života 26
Mezi strachem a pýchou 35

Prohlubování rozhovoru 39

Cesta v Jeho šlépějích 45
Rozhodnutí následovat 48
Sedm zastavení 50
Řečiště duše 53
Úloha společenství 54

Znebytí 57

Sloky, modlitby a básně na cestu 63
Sloka pro rozžíhání svíce 65
Trojiční modlitba 66
Básně na cestu. 67
Sedm žalmů. 72
Sloka pro zhášení svíce 79

CESTA NEVYSLOVITELNOSTI

Slunce se naklánělo k obzoru pahorků pokrytých lesy a pastvinami. Světlo zlátlo, lemováno zhora temnící oblohou a zdola pásy mlh, které se zvedaly ze vzdálených údolí. Stráň, na níž jsem stál, se snášela v hebkých vlnách do klína této snové krajiny, voněla vřesem a suchou travou a vedla mou cestu dolů mezi svahy tichých kopců, dolů do stínu večera, do blížící se studené noci.

Kdo nezažil něco podobného, ten jen těžko pochopí. Kdo neví, co je slunce, co je obzor, co jsou pahorky, lesy, pastviny a údolí, pro toho jsou má slova smysluprázdný zvuk. Kdo však chápe význam slov, ale nezažil stejné světlo, stejné barvy, stejné vůně, ten je ve větším nebezpečí – může si totiž myslet, že mému vyprávění rozumí, ale ve slovech, která jsou pro mne naplněna mými prožitky, buď nalézá jen odtažité a strohé představy, nebo prožitky úplně jiné, možná i zcela opačné. Zná-li zlato zapadajícího slunce jen z obrázků, změní se pro něj vyprávění o zážitku v abstraktní popis. Setkal-li se s vůní suché trávy jen v podobě zápachu hnijícího sena, vzbudí v něm mé vyprávění místo nadšení jen odpor. Slova sdělují jen zoufale malou část z toho, co jsem prožil; podstatné zůstává nesděleno.

Zážitky se slovy sdělit nedají. Slova mohou zážitky jen naznačit, a mluvčí může jen doufat, že náznak v posluchači probudí stejný anebo aspoň podobný zážitek. Čím hlubší a niternější je zážitek, tím menší je pravděpodobnost, že se to podaří. Snadno se sdělují komické či problémové zevní situace; horší je to se zážitky radosti, smutku, lásky, zoufalství, tedy s tím, co pociťujeme uvnitř vlastní duše povětšině nezávisle na zevních okolnostech; jsou však zážitky ještě nesdělitelnější, pro něž nám úplně chybí nejen slova, ale i myšlenky a představy, jimiž bychom je mohli uchopit. Při snaze o sdělování takových zážitků zpravidla narazíme na neporozumění ostatních – ti v našich slovech slyší něco úplně jiného, než chceme sdělit, podstatné našeho zážitku zůstává oslyšeno a nepovšimnuto, zážitek sám je zprofanován, zneuctěn špatně pochopenými slovy, znásilněn nevhodnými myšlenkami nechápajících posluchačů. Slova takto spojená s nesprávnými představami pak dále upadají a možnost porozumění se ještě zmenšuje – mluvíme o lásce, a mnozí slyší něco o sexu, hovoříme o víře, a posluchači si představují domnění.

Tato nesnáz ovšem nepovstala teprve v naší době, kdy se víc než dříve jazyk rozpadá a porozumění vytrácí. Znali ji už lidé dávných kultur, v nichž bylo slovo svaté a naplněné duchem. Už tehdy zažívali lidé věci, které nebylo lze sdělit – ne pro nedokonalost jazyka či neschopnost jeho uživatele, ale pro povahu věci samotné. A tak už v dávných dobách lidé, kteří měli jisté prožitky, pochopili, že je lepší o nich mlčet, a podle tohoto mlčení – „myein“ to bylo ve staré řečtině – dali svým prožitkům i jméno „mystika“, tedy „věci, o kterých se mlčí“.

Obsahem zážitků, o nichž se mlčelo, byly vztahy mezi člověkem a Bohem. Už samy pravdy o Bohu byly sdostatek nevyslovitelné, aby přinutily lidi mluvit o nich v obrazech a podobenstvích. K této nevyslovitelnosti se u vztahu člověka k Bohu a Boha k člověku přidala nesmírná niternost a intimní zranitelnost. Kdo se snažil mluvit o těchto věcech přímými slovy, ten nejen komolil pravdu, ale též ubližoval nesmírně všem, kdo podobné věci zažívali. Pro ostatní pak vypadal jako blázen nebo rouhač – dějiny mystiky jsou roubeny kříži a hranicemi, na kterých dokonávali mystikové, kteří se prořekli. Zabíjeli je ti, kdo mystické zážitky neznali – už jenom náznaky ve slovech mystiků pro ně byly natolik nepochopitelné a znepokojivé, že se jim i mučednická smrt jejich šiřitele zdála trestem malým. A mystici si navykli mlčet čím dál tím víc – ne proto, aby své prožitky utajili, ale aby zabránili jejich nepochopení a znesvěcení.

Teprve současná doba začala prolamovat tuto hráz mezi mlčícími a nechápající většinou. Tím, že jsme si odvykli brát věci opravdu vážně, tím, že dnes relativizujeme pravdu a pereme se spíše o hodnoty hmatatelné a tudíž dobře sdělitelné, sice na jedné straně ohrožujeme ducha, na druhé však umožňujeme mystikům, aby začali promlouvat, byť nesměle a tiše. Pro každého z nás je toto promlouvání novou možností. Pokud již patříme k těm, kdo zažili nevyslovitelné, pak máme možnost uvědomit si, že na své cestě nejsme sami; že naše prožitky nejsou známky mimořádného bláznovství ani svaté výlučnosti, nýbrž místa, kterými na své pouti procházejí mnozí, s nimiž se můžeme podělit o své nesnáze a zkušenosti. Pokud jsme o nevyslovitelné cestě dosud neslyšeli nebo nepřemýšleli, pak máme možnost pochopit, že mnohé z našich bolestí a strastí jsou jen projevy toho, že po této cestě vlastně toužíme, a nyní může naše touha dojít naplnění. Ať sami zvěstujeme, nebo jen nasloucháme – toto promlouvání nás obrací k Cestě, a Cesta nás spojuje.

SETKÁVÁNÍ

Mystik hledá vztah k Bohu, a to vztah co nejplnější. Nejplnějším vztahem k Bohu je ovšem úplné sjednocení s Bohem, ztotožnění s Jeho bytostí, splynutí s Ním – „unio mystica". To je neskromný cíl, k němuž mystik upírá svůj zrak. Dokud se však dívá jen na svůj cíl, podobá se člověku, který vzhlíží k vrcholu hory, po němž touží, ale nejsa ochoten shlédnout na nerovnou cestu, není s to udělat jediný krok vytouženým směrem. Chce-li se vydat k cíli, musí se mystik podívat na místo, kde se právě v životě nachází, a na své nejbližší okolí. Všední život se všemi svými banalitami je polem, v němž mystik musí udělat své první kroky. V každodenních událostech, v obyčejných lidech kolem sebe musí začít hledat a nacházet Boha. Právě na tom ovšem leckdo troskotá. Dávná pravda, že kdo hledá, ten jednou najde, platí jen v případech, kdy hledáme na správném místě a kdy hledané dokážeme rozpoznat.

HLEDÁNÍ PROTĚJŠKU

První překážka na cestě se tak před mystikem objevuje ještě dříve, než na cestu doopravdy vstoupí. Doufá ve skutečné setkání s Bohem, avšak neví, jak poznat, že ten, s nímž se setkává, je skutečně Bůh. Představy, které si dosud o Bohu vytvořil, mu přitom nepomohou – je jedno, jaké vlastnosti Bohu přisuzuje a jaké mu dává jméno, ba nezáleží ani na tom, vidí-li v něm jediného Boha nebo jednoho z mnoha bohů a duchů. Pro setkání nejsou podstatné vzájemné představy, nýbrž vzájemné vnímání. Mystik musí Boha vnímat, a musí ho vnímat jako osobní bytost. Může se obracet i k Prabytí nebo k Přírodě, pokud je nepociťuje jako pouhé *něco*, nýbrž jako *někoho*. S neosobními bohy a duchy se setkat nemůžeme; k setkání potřebujeme bytost, kterou můžeme oslovovat „ty".

Vnímání osobnosti protějšku je jediným předpokladem setkání, pro mnohé ovšem předpokladem zprvu jen těžko splnitelným. Pro opravdové setkání nám nestačí protějšek pomyslný, nýbrž musíme svůj protějšek vnímat jako partnera schopného rozpravy. Na jedné straně občas můžeme vypovědět svůj žal i kameni u cesty nebo dokonce konvici na kávu, představujíce si, že nám naslouchají; víme však, že je to pouhá hra, a naše touha po setkání tím sotva dosáhne opravdového uspokojení. Na druhé straně činíváme této touze zadost tím, že mluvíme do podstatně obskurnějšího předmětu, než je kámen nebo konvice – do telefonu – pokud víme, že nás skrze tento předmět *někdo* slyší.

Schopnost rozlišit oba případy se zakládá na jemné souhře citu a zkušenosti, kterou si tříbíme každým prožitým setkáním. Jako malé děti jsme byli ochotni považovat za rovnocenný protějšek i leckterý neživý předmět. Jako děti o něco větší jsme si začali vybírat – za partnery k rozhovoru jsme uznávali

panenky a medvídky, protože jsme si dokázali představit, že žijí samostatným životem, a jako na svébytné živé bytosti jsme se dívali na některá zákoutí, stromy, povětrnostní jevy a v neposlední řadě též stroje, protože jsme v nich cítili působit sílu, která se vymykala našemu pochopení. Postupem času jsme si uvědomili, že život medvídků a panenek je odvozen ze života našich představ, a poznali jsme zákony, podle nichž se chovají stroje, počasí, světla a stíny; zjistili jsme, že pomyslné duše těchto našich dosavadních protějšků dílem obsahují jen to, co je v nás samých, a dílem jsou jen předem vypočitatelným výsledkem vstupních podmínek. Jsoucno, jehož vnitřní život je jen odrazem našich představ a přání, nebo které se chová zcela předvídatelně, ovšem nemůžeme jako protějšek v rozhovoru brát dostatečně vážně.

Hledáme-li setkání s Bohem, nabývá otázka protějšku nejvyšší palčivosti. Víme, že kdesi je ten, k němuž se obracíme; snažíme se pocítit jej jako někoho, kdo nám naslouchá a případně i odpovídá. Pocit protějšku, jaký známe z rozhovorů s pozemskými lidmi, se ovšem většinou zprvu vůbec nedostaví – naše duše se brání pociťovat „někoho" tam, kde se naučila pociťovat „něco" – anebo je provázen závažnými pochybnostmi: Je to, co jsme pocítili, opravdu Bůh? Není to jen naše představa, zrozená z přání a tužeb? Nejsou to jen shluky předurčených přírodních dějů, příliš složité na to, abychom je pochopili, a proto se jevící jako samostatně jednající bytost? Nepodobáme se bláznu, který mluví do konvice na kávu v domnění, že se jedná o telefon, na jehož druhém konci někdo naslouchá? Existují poměrně jednoduché počítačové programy, které dokáží ve všední komunikaci s překvapivým úspěchem simulovat člověka – oč větší je nebezpečí, že se necháme obalamutit nepoměrně složitějším celkem světa a do nepřehledné rozmanitosti jeho dějů si vmyslíme Boha!

Zážitek božského protějšku je natolik elementární, že je téměř nemožné jej nějak sdělit nebo vysvětlit, odkud se v člověku bere. Zeptáme-li se lidí, kteří tento zážitek znají, odpovědí nezřídka poukazem na velebnost a dokonalost vesmíru se všemi jeho obecnými zákony i neopakovatelnými jednotlivostmi nebo na moudrost obsaženou v tom či onom svatém spisu; při pozorování fungujícího celku světa i při čtení moudrých slov posvátného textu pociťují přímý kontakt s Bohem, vnímají jeho doteky, slyší jej odpovídat na své otázky. Přesto se jen málokdo napoprvé dobere k zážitku Boží přítomnosti při pohledu do vesmíru nebo do knihy knih; pocit božského protějšku se většinou rodí v jiných situacích a velebností světa nebo moudrostí písma je pak jen posílen. Člověku, který svůj zážitek Boha teprve hledá, proto poukaz na vesmír a svaté knihy zpravidla nepomůže.

Větší šanci vnímat protějšek máme tam, kde se i on sám obrací na nás. Když při telefonování delší dobu mluvíme jen sami a náš partner na druhém

konci drátu mlčí, může nás přepadnout obava, že už nám nenaslouchá; dává-li však o sobě alespoň čas od času vědět krátkou větičkou nebo i jen souhlasným „hm“, nepochybujeme o jeho stálé přítomnosti. Pravda, záludný telefonista by mohl na své místo postavit automat, který by se v určitých časových odstupech ozýval předem připravenými slovy, avšak čím déle trvá rozhovor, tím jistěji můžeme tuto možnost vyloučit – slyšíme, že protějšek odpovídá na správném místě a jeho odpovědi vhodně reagují na naši osobní situaci, kterou člověk na druhém konci drátu zná i z jiných setkání; automat by dříve nebo později udělal chybu, která by ho prozradila, zatímco každá správně posazená odpověď zas o stupínek utvrzuje naši jistotu, že hovoříme s někým, kdo nás vnímá.

Vesmír ani svatá písma nám takovouto reakci – aspoň zpočátku – nenabízejí. Jejich velebnost a moudrost jsou projevem božské bytosti, ale projevem univerzálním a neosobním, který se neobrací ke mně jako k neopakovatelnému lidskému jedinci v jedinečné osudové situaci. Alespoň na první pohled probíhají přírodní děje bez ohledu na to, jak se člověku právě daří, a slova ve vznešených knihách jsou stále táž, ať se v jeho životě děje cokoli. Hledáme-li odpovědi šité na míru našemu konkrétnímu osudu, musíme pohlédnout především na tento osud sám.

BŮH V NÁHODÁCH

Podíváme-li se na každodenní běh svého života, najdeme v něm mnoho událostí, které logicky vyvěrají z předcházejícího stavu věcí. Tak třeba v šest hodin ráno zazvoní budík a my vstáváme a jdeme do práce; tento děj je zcela přirozeným důsledkem skutečnosti, že máme určité zaměstnání a z toho plynoucí povinnost být v určitou hodinu na pracovišti; dá se přibližně předpovědět, kdy budeme v takový den snídat, kdy budeme opouštět dům a kdy se budeme tlačit v autobuse. Předem však netušíme, co všechno se k tomuto pravidelnému běhu věcí mimoděk přidruží; třeba že dnes na zastávce potkáme přítele, kterého jsme už dlouho neviděli, a rozhovor s ním se nám stane popudem k brzké změně zaměstnání, takže se náš pravidelný a spolehlivý denní rozvrh zcela změní.

Podobně nečekaných událostí je v našem životě mnohem více, než se na první pohled zdá. Při zpětném pohledu na svůj dosavadní osud je můžeme najít u všech klíčových rozhodnutí o naší budoucí životní cestě. To jsou ovšem jen ty největší z nich; spousty dalších, jejichž důsledky pro nás byly méně dalekosáhlé, se nám už vytratily z paměti. Možná si však přece ještě dokážeme vybavit některé chvíle, kdy do našeho života zasáhla nečekaná náhoda a dala